

XV.

FRA HUNSEBY SOGN 1848—49.

Ved **Bjørn Kornerup.**

Den 3. Juli 1848 blev daværende Manuduktør, cand. theol. *L. Gude* efter Indstilling af Kirkepatronen, Knuthenborgs Besidder, Udenrigsminister, Lensgreve F.M. Knuth kaldet til Sognepræst i det anseelige Embede Hunseby i Musse Herred paa Lolland¹. Gude var den Gang blot 28 Aar gammel, men kunde støtte sin Ansøgning med en usædvanlig fyldig Samling af hædrende Udtalelser².

Da Gude havde virket et halvt Aar i Hunseby, sendte han i Januar 1849 sin gode Ven Professor Martensen et udførligt Brev, hvori han indgaaende skildrede Forholdene i sit nye Embede. Da denne Skildring ikke blot er af lokal og personel Interesse, men ogsaa har videre kirkehistorisk Betydning ved sine Oplysninger om Tilstanden i et lollandsk Landpastorat ved forrige Aarhundredes Midte, fortjener den formentlig at meddeles her.

Til nærmere Forstaaelse kan bemærkes, at Embedet som Præst i Hunseby siden 1828 havde været beklædt af Kon-

¹) Danske Kancelli, 1. Dept., Registrant 1848 Nr. 73 (med Bilag). — Medens Kaldets Indtægter ikke opgives ved Gudes Udnævnelse 1848, foreligger der en omtrent samtidig Opgivelse (fra 1844) i Jens Møller, Forsøg til en oekonomisk-statistisk Beskrivelse over Danmarks geistlige Embeder VI, 36. Heraf fremgaar det bl. a., at de aarlige Tiendeindtægter udgjorde ca. 87 Tdr. Hvede, ca. 119 Tdr. Byg, ca. 10 Tdr. Rug og ca. 87 Tdr. Havre. Offer og Accidenser anslaaes til 120—130 Rdlr. Foruden mindre Emolumenter (bl. a. frit Brænde og Gavntømmer samt Gærdsel) var der et Præstegaardstilliggende paa 92 Tdr. Land (Hartkorn 15 Tdr. 3 Skp.). Den aarlige Avl udgjorde 300—350 Tdr., Besætningen 8—9 Heste, 16—20 Køer og lige saa mange Faar. Den i fire Længer sammenbyggede, velholdte Præstegaard havde 97 Fag Bindingsværk. Jvfr. en omtrent tilsvarende Embedsbeskrivelse fra 1857 i Theodor Hertz, Efterretninger om geistlige Embeder i Kongeriget Danmark, Lolland-Falster Stift, S. 35—36.

²) Jvfr. nedenfor S. 502—5.

sistorialraad *Vilhelm Thaning* († 1848)¹, der vel faar et udmærket Skudsmaal for sin nidkære præstelige Virksomhed, men som dog aabenbart ikke havde evnet at bringe Menigheden i en saadan Tilstand, at denne kunde tilfredsstille en Eftermand som Gude, hvis kirkelige Idealer var udformede i Tidens nye positive Skole under Mynsters og Martensens Ægide.

Gudes Brev² lyder saaledes:

Januar 1849.

K[ære] H[err] P[rofessor] M[artensen]! Ofte, jeg kan gjerne sige daglig, har jeg tænkt paa Dem, og ønsket at skrive til Dem, for af ganske Hjerter at tilønske Dem og Deres Kone de bedste Ønsker om Held og Velsignelse. Jeg er forvisset om, at Conf. Stellwagen³ ifølge sit derom givne Løfte allerede mundtlig og hjertelig har forebragt Dem disse Ønsker. Men det glæder mig dog nu meget, at jeg

¹) Danske Kancelli, 1. Dept., Registrant 1828 Nr. 62 (med Bilag). Thaning havde forinden i 10 Aar været Sognepræst i Vester Ulslev og kaldes i Patronatsindstillingen »en meget duelig og retsindig Mand«. Efter en Visitats i Hunseby den 3. Juli 1846 skrev Biskop P. C. Stenersen Gad: »Sognepræsten holdt en vel udarbejdet og opbyggelig Prædiken. Ungdommen var meget vel oplyst, og en talrig Menighed var tilstæde« (Danske Kancelli, 1. Dept., Visitatsindberetninger). »Han var Præst med Liv og Sjæl, elsket af sin Menighed og agtet af sine Foresatte« (H. P. Selmer, Nekrologiske Samlinger I, 65). Om Vilhelm Thaning se iøvrigt Kh. Saml. 4. R. IV, 492. Ida Holck i Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog XXXIII, S. 420 ff. (S. 416 Billede af Hunseby Præstegaard, S. 425—6 om Gude i Naadensaaret). Th. Hauch-Fausbøll, Slægten Thaning, 1938, S. 40.

²) Brevet findes blot i en, delvis med Blyant skrevet, Konzept. Det ejes af Brevskriverens Dattersøn, Pastor emeritus Martin Poulsen, der velvilligst har stillet det til min Raadighed. Selv har Pastor Poulsen med megen Pietet fremdraget Minder fra Gudes Præstetid i Hunseby i Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog XXXIX, 302 ff. og i Julegaven 1952 S. 29 ff.

³) Konferensraad, Højesteretsassessor Johan Henrik Christian Stellwagen (1782—1864), gift med en Søster til Gudes Moder.

endelig er i Stand til ogsaa at kunne gjøre det selv. Endelig haaber jeg dog i nogle Dage at kunne hvile noget, og at faae flere Ting udførte, som ligge mig paa Hjerte.

Saa meget mere tænker jeg mange Gange inderligt paa Dem, som der imellem det Meget, jeg savner herovre, ikke er Nogen eller Noget, jeg savner saa meget som Dem og Deres Prædikener. Dog har jeg ved [den] velsignede Stellwagens Hjælp fulgt Dem saavidt muligt, da Samme i sine Breve bestandig har givet mig endog temmelig udførlige Uddrag af Deres holdte Prædikener, ligesom ogsaa af Biskoppens og Paullis Prædikener¹. Deres ny Nytaarspræd., veed jeg, var over, at den Christne skal have Alt i denne Verden som den, der ikke har det. Til den Dag tog jeg Mose Ord: Herre, lær os at tælle vore Dage, at vi maae bekomme Viisdom i Hjertet².

Man maa dog vel haabe, at Verdens Propheter enten snart maae faae talt ud, eller at der vil komme en Tid, da deres Ord ikke mere tilfredsstille, og at Herrens Propheter dog omsider ordentlig maae kunne faae Ordet. Det bliver dog mere og mere kjendeligt, hvad vi jo nok i Forveien vidste, at det ikke saa meget er Menneskene, der nu har et Værk for i Tiden, som meget mere Gud, der har et Værk for med Menneskene. Og jo mere det bliver kjendeligt, at vor Fader arbejder, desto mere vil vel Mange vækkes til den Erkjendelse, at det ogsaa bør dem at arbeide paa Guds Riges Fremme. Her er dog i Landet mange dygtige Præster, skjøndt en vis høiere Potens af Energie og vedholdende Virken i Tide og Utide vel kunde ønskes hos Flere. Men der er en Deel yngre Theologer saa omtrent fra min Universitetstid, fra den Tid, da en fornyet Aand blev udgydt over en Deel af Landets Sønner; og dem har jeg meget Haab til.

Det er en stor Overgang for mig, fra at have daglig talt mig træt med mange Mennesker, til nu at være ganske ensom

¹) Biskop J. P. Mynster. — Hof- og Slotspræst, siden Stiftsprovst, kgl. Confessionarius, Dr. theol. Just Henrik Voltelen Paulli (1809—65).

²) Psalm. 90, 12.

med Skriften. Jeg er henviist til at leve i Stilhed og tage vare paa mine egne Sager; og har den Formening, at dersom denne Bestræbelse maatte lykkes for Mange, saa vilde ogsaa den saakaldte Tidens store Sag meget lettere og naturligere lykkes. Her er Meget at tage vare paa, og jeg behøver mindst for Dem at omtale, hvormeget det allerede er at prædike hver Søndag, foruden Leilighedstaler og flere Forretningssager. Disse sidste samle sig især i Januar Maaned, Regnskabs- og Indberetnings-Maaneden. For at komme ud af det, har jeg formaaet Catechet Jessen i Maribo¹ til at prædike for mig paa Søndag, og det er mig, som om jeg skulde gjøre Alt i denne Uge.

I Hunseby Sogn hersker megen Skikkelighed og Jevnhed, men nærmere beseet tillige en stor Ligeegyldighed og Sløvhed². Vel savner jeg ikke Opmuntring, og navnlig fra den mere dannede Kreds omkring selve Grevskabet³. Men hvis der ikke var en anden og høiere Løn end Opmuntringens, saa maatte det ansees tvivlsomt, om Arbeide og Løn ville svare til hinanden, undtagen forsaavidt det jo altid bør sig at sige, at vi ere unyttige Tjenere⁴. Her eksisterer i Grunden til Datum ingen Menighed, det vil sige intet Menighedsliv. Der er vel altid Nogle i Kirke, men snart Nogle, snart Andre, og Ingen af dem formaae at synge en Psalme. Skik og Brug og den dermed forbundne Skikkelighed er herskende; og jeg har erfaret, at Nogle skulle have yttret, de vilde gjerne høre den ny Præst hvergang, men det vilde dog være alt for paafaldende. De leve i en traditionel Jevnhed, ifølge hvilken de vide, at de engang imellem skulle i Kirke ligesom engang imellem til Maribo. Et til-

¹) Hans Medor Laurits Jessen (1813—76), siden Sognepræst i Taagerup-Thorslunde.

²) Optegnelser (af Th. J. Hansen) til Belysning af Landsbylivet i Hunseby Sogn i 1850'erne er trykt i Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog IV, 102 ff.; VI, 88 ff.; VIII, 121 ff.

³) c: Knuthenborg.

⁴) Jvfr. Luk. 17,10.

strækkeligt Exempel paa denne Slags Tradition er, at jeg hører, at paa Langfredag komme faae eller Ingen i Kirke; de ansee ikke denne Dag for »en rigtig Helligdag«, fordi der ikke er Orgelspil og Messe. (Her er meget at opdyrke). Endnu har jeg ikke i hele Sognet truffet paa en Mand, som har en ordentlig positiv Christendom eller Bekjendelse nogenlunde i den Betydning, hvori vi vilde ønske det. Der skal vist megen Tid til at vække en Menighed, der er falden saa grundig i Søvn i Hjertets Seendragtighed, og hvor de Fleste neppe kunne skjelne imellem Sjæl og Legeme. Dertil kommer, at disse Mennesker have meget Arbeide med deres Jord, som vel paa Grund af sin Fugtighed og Fedme giver Meget, men af samme Grund ogsaa fordrer megen Behandling, Pløining og Gravning — enhver Mands Jord er til Exempel gjennemskaaret af flere større og mindre Grøvtter til Afledning af det overflødige Vand —, videre, at de høste godt og leve godt, og ikke kjende til *Nøden*, den udmærkede Prædikant, som saa godt kan komme en Prædikant til Hjælp. Her maa prædikes ofte over den Tanke: Veed Du ikke, at ogsaa Guds Godhed vil lede Dig til Omvendelse. Saaledes gjorde jeg i Særdeleshed i Høstprædikerne.

Det er bleven mig sagt, at i selve Høsten kan Kirken ofte staae ganske tom. Stor Hindring for Kirkegangen er ogsaa deri, at om Vinteren, da Arbeidet dog for største Delen hviler, ere alle Biveie (uden det er Frostveir) ufremkommelige for Fodgængere især af det qvindelige Personale, og da her ere mange Udflyttergaarde spredte rundt omkring, kunne Nogle endog have over $\frac{1}{2}$ Miil til Kirke. Naar jeg seer paa alt Dette, kan jeg vel komme til at tvivle om Muligheden af at faae Menigheden ordentlig samlet. Men naar jeg saa læser i Skrivten, seer jeg jo Propheter og Apostle tilskynde og tilraabe ikke at tabe Modet.

Meest Opmuntring har jeg havt i Julen; thi skjøndt Kirken var heel fuld paa Juledag (jeg prædikede over: Hvor høit G[ud] har æret M[ennesker] derved, at Han Selv er

bleven Mske i Csto), saa var den dog atter fuld paa 2^{den} Juledag, hvoriblandt Mange vare komne efter Sigende for at høre »eneen Juleprædiken«¹. Maaskee det er forholdsviis lettere at prædike Juul imellem Hytterne paa Landet end imellem de store Torve og Gader. Hidtil har jeg i Prædikenerne holdt mig til en rolig Fremstilling af Sagen. Men det kan være et Spørgsmaal, om de ikke engang imellem kunde have godt af en Opvækkelsesprædiken, dog kun engang imellem, for ikke at kyse dem. Ved en ny Præsts Kaldelse skeer der dog en Menighed en Besøgelsestid, som ikke maa gaae unyttet forbi. Saaledes prædikede jeg i Søndags over det Ord »Værer ikke lunkne i Eders Iver, men brændende i Aanden, tjener Herren«². Paa Psalmesangen har jeg faaet hjulpet noget ved at tilholde Confirmanderne at komme i Kirken, og ved at lade Skolelærerne et Par Dage forinden indøve dem Psalmerne, samt ved oftere at lade de samme Psalmer vende tilbage. Overhovedet søger jeg at benytte Confirmanderne, saa vidt skee kan, som Mellemmænd med Menigheden. Saa forkeert staaer Menighedslivet i denne Tid, at man maa bruge de Yngste til Noget af Det, hvortil man ellers vilde have brugt Menighedsældste. Dog maa jeg ikke heller nægte, at jeg allerede har opnaaet at vinde nogle Faa som stadige Kirkegængere, der komme hvergang, skjøndt det er mig sagt, at disse før kun kom i Kirke et Par Gange om Aaret. Men det vil vist gaae langsomt; thi den stærke Skik og Brug, Exemplets Magt, som alene formaaer at lede saa Mange, maatte først overvindes.

For at imødegaae nogle af de ovennævnte Hindringer har jeg betænkt at sørge for, at der til Foraaret kan paa Præstegaardens Jord, der støder op til Kirken, blive bygget en Staldlænge, saa at Bønderne kunde om Vinteren kjøre til Kirke. Thi Bonden lader ikke sine Heste staae i Slud og ondt Veier paa Veien et Par Timer; han holder af dem som

¹) Formentlig: end een (jvfr. J. Jørgensen, Lollandsk Ordbog, 1943, Sp. 101).

²) Rom. 12,11.

af sine Brødre, og deri maa man ikke fortænke ham. Nogle, hvem jeg har spurgt, om de kunde ønske en saadan Stald, og om det kunde gavne, have svaret med kjendelig Glæde, at saa vilde Mange komme i Kirke, som nu ikke kunne. Fremfor Alt stræber jeg at gjøre mig al den Flid, som er mulig i de 6 Dage, og saaledes at gjøre det nogenlunde eens hvergang. Skulde endog Nidkjærhed for Herrens Huus fortære et Menneske noget tidligere, saa er der da ingen Ulykke deri. Desuden dør man da heller ikke af Det, som netop maa styrke under Øvelsen.

Skjøndt det kan synes ubeskedent at skrive saa meget om sine egne Ting, saa veed jeg vel, at De nok ønsker at have en omtrentlig Forestilling om, hvorledes mine Sager forholde sig; og lader Dem derfor faae, hvad jeg, currente calamo, har skrevet.

Vi ere i Tvivl om, hvo der skal være vor Biskop, om det er S. eller B. eller M.¹ Her gaaer nu det Rygte, at M. vil være Capellan ved Holmens Kirke. Er man ikke i Kjøbenhavn kjed af Rigsdagen²; det ligner jo efter Rigsdagstidenden at dømme, og vel mere i Virkeligheden, en Comoedie. Veed De noget Nyt og Godt i Literaturen enten theoretisk eller practisk, som kunde være mig gavnligt? Hvorledes forstaaer De det fjerde Punkt i den ved Ordinationen aflagte Ed³: Quarto *legam* — non passurus ullum effluere diem —? Nogle Præster give en ubestemt pneumatisk Forklaring af dette Sted. Kan en saadan, efter Deres Mening, være tilstrækkelig? Bør man ikke paa den anden Side i en god Sam-

¹) Ditlev Gothard Monrad (1811—87) udnævntes 13. Decbr. 1849 til Biskop over Lolland-Falsters Stift. Ved B. tænkes vistnok paa den senere Biskop Severin Claudius Wilken Bindesbøll (1798—1871), ved S. kan være ment Professor, Dr. theol. Carl Emil Scharling (1803—77) (jvfr. C. E. Scharling, Theologiske Afhandlinger, 1880, Indledning S. 69—70).

²) Den 23. Oktober 1848 var den grundlovgivende Rigsforsamling traadt sammen.

³) Quarto *legam studiosissimè monumenta sacra* . . non passurus ullum effluere diem, quo lectioni sacræ aliquid temporis non impendatur . . (Præsteeden i Danmarks og Norgis Kirke-Ritual, 1685, S. 380).

vittighed kunne holde paa den christelige Frihed? Vil De svare, at det er tjenligt at sætte Livet under en Lov, saa behøver jeg ikke Motivering; thi den kjender jeg. Jeg haaber, at Pet. og Henn.¹ eller maaskee begge have hjulpet Dem med Correcturen af Deres Prædikener og Dogmatik.

Tillæg.

Som nævnt i Indledningen var Gudes Ansøgning om Hunseby Sognekalde ledsaget af en Række hædrende Vidnesbyrd om den unge Teolog. Ikke mindre end elleve saadanne kunde han fremlægge, udstedte af de residerende Kapellaner i Asminderød-Grønholt Hans Peter Bisted og Carl Otto Schmidt-Phiseldeck, af Sognepræsten sst., Provst Vilhelm Bentzien, af Holmens Provst, Dr. theol. Balthasar Münter, Hofpræsten J. H. Paulli og Sognepræsten ved Trinitatis Kirke, Dr. theol. Waldemar Henrik Rothe samt Professorerne H. L. Martensen, F. C. Sibbern, Rasmus Nielsen, C. T. Engelstoft og Chr. Hermansen.

Skønt det kunde være fristende her at meddele alle disse Vidnesbyrd, indskrænker vi os dog til nedenfor at gengive blot fire af de mærkeligste, idet de øvrige gennemgaaende er, om ikke verbalt, saa dog reelt, i fuldstændig Overensstemmelse med de her omtalte. Sikkert kun sjældent har en Ansøger kunnet møde op med en saa straalende Buket af anbefalinger, og af Grev Knuths Indstilling til Kanceliet ses det da ogsaa, at de har øvet et meget stærkt Indtryk paa Kirkepatronen og gjort det forstaaeligt, at den unge Mand som sit første Embede kunde opnaa et saa indbringende Kalde som Hunseby. Forøvrigt kan det bemærkes, at denne Embedsbesættelse var en af de sidste, der fandt Sted i Henhold til Privilegierne af 25. Maj 1671

¹⁾ Formentlig Martensens Sekretærer cand. theol. Laurits Vilhelm Petersen (1817—79), siden tit. Professor, Amanuensis ved Det kgl. Bibliotek, og cand. theol. Christian Anton Henningsen (1822—86), siden Sognepræst i Skævinge-Gørlose.

for Grever og Friherrer, idet disses Forslagsret (ofte, men ikke helt korrekt, kaldet *jus vocandi*) bortfaldt ved § 97 i Grundloven af 5. Juni 1849.

1.

Det er mig en Glæde at kunne give Hr. Cand. th. L. Gude det Vidnesbyrd, at han i mere end een Henseende maa henregnes blandt de meest udmærkede af vore theologiske Candidater, i det han ikke blot er udmærket ved grundige Kundskaber og en ualmindelig videnskabelig Dannelse, men ogsaa ved de Egenskaber, som nødvendigt maae komme til, naar den theologiske Candidat med Velsignelse skal kunne indtræde i Kirkens Tjeneste. Med en klar videnskabelig Erkjendelse forener han en varm, christelig Overbeviisning, levende Sands og Interesse for Menighedslivet og en samvittighedsfuld Kjærlighed til Embedets tilkommende Gjerning, hvortil han paa det Grundigste har forberedet sig; og holder jeg mig forvisset om, at der er Grund til at lykønske den Menighed, i hvilken det maatte gives ham at virke som Præst og Sjælesørger. Jeg udtaler dette med saa megen Forvisning, fordi jeg i min Stilling som academisk Lærer har havt Leilighed til at iagttage hans Udvikling ligefra hans første Universitetsaar. Jeg har derved overbeviist mig om, at et afgjort indvortes Kald har ført ham til at vælge denne Bane, ligesom jeg ogsaa under forskjellige Livsforhold har lært at skatte Grundigheden, Alvoret og Reenheden i hans personlige Charakter. Jeg tilføier endnu, at jeg flere Gange har hørt ham prædike, og at han aldeles opfyldte de Forventninger, man var berettiget til at gjøre sig om ham; og tillader jeg mig paa det Varmeste at anbefale hans Ansøgning.

Kiøbenhavn d. 25de Mai 1847.

H. Martensen

Dr. og Professor i Theologien.

Hofprædikant.

2.

Candidat i Theologien, Hr. Ludvig Jacob Gude er mig nøiere bekendt som en af Naturen ualmindelig lykkeligt begavet ung Mand, der med den alvorligste Flid og Held har arbeidet med sit betroede Pund og derved vundet sig Anseelse af en fortrinlig Dygtighed. Hans Talent fra Prædikestolen har jeg med Opbyggelse og Glæde erfaret og tør bevidne; ligesom hans moralske og selskabelige Omgang berettiger ham til den Agtelse og Kjærlighed, han i sin Kreds er i Besiddelse af. — Jeg kan ikke udstede dette Vidnesbyrd uden med hjertelig Deeltagelse at ønske, at det maatte tjene denne særdeles værdige unge Mand til Anbefaling hos Dem, som ville faae hans timelige Velfærd i Deres Magt.

Kjøbenhavn d. 26de Mai 1847.

W. H. Rothe
Dr. theol. og Sognepræst
for Trinitatis Menighed.

3.

Hr. Candid. theol. L. I. Gude viiste sig lige fra det Øieblik af, da han kom til Universitetet, som et af de haabefuldeste unge Mennesker. Med megen Iver, Varme og Kjærlighed dyrkede han især Philosophien saaledes, at han med det Samme berigede sin Aand; og siden har han med samme Iver, Varme og Kjærlighed saaledes ei alene studeret Theologie, men og tilegnet sig den sande Christendom, at, da hans Natur tillige tenderer til Betænksomhed og Sindighed, vil han sikkert vorde meget velgjørende for den Menighed, hvis Sjæle-Omsorg maatte blive ham betroet; og jeg tør med fuld Overbeviisning anbefale ham i denne Henseende.

Kbhvn. 28de Mai 1847.

Fred. Chr. Sibbern,
Professor i Philosophien ved Kbhvns Universitet.

4.

Da jeg ikke blot kjender Candidat Gude, som Universitetslæreren i Almindelighed kjender de Dueligste og meest Opvakte blandt de Studerende, men ogsaa nu allerede i flere Aar har havt den Glæde at staae i et inderligere personligt Forhold til ham, saa er det mig en Trang herved at udtale mig noget nærmere saavel om hans sjældne theologiske Sands, som om hans rene, beskedent-selvstændige og elskelige Charakteer.

Jeg har et Par Gange hørt Candid. Gude prædike, og efter det Indtryk, disse Prædikener, udsprungne af en dyb og levende Følelse og holdte i et ædelt og fatteligt Foredrag, uvilkaarligt have gjort paa mig, tør jeg vel haabe, at hans fremtidige Virksomhed som Præst vil, under en høiere Bistand, vorde til sand Velsignelse for den Menighed, til hvis Sjælesørger han kaldes.

Blandt de flere yngre, haabefulde Theologer, jeg kjender, er der Ingen, jeg med Hensyn paa Aandsgaver, Dannelse og alvorlig Stræben turde meddele en saa indtrængende anbefaling som denne min særdeles kjære Ven og Medstuderende.

Kbhvn. d. 28 Mai 1847.

R. Nielsen
Professor Philos.